

Azonban így is, mint pusztán didaktikai elméletet nyújtó, de ezt a tárgykört ezidőszert legteljesebben feldolgozó könyvet, mely nem zárja ki egy teljes gyakorlati vezérkönyv esetleges létrejöttének lehetőségét, kiváló szakirodalmi alkotásként fogadhatják Dékány István művét a történelem tanárai, mert bizonyára nagy és értékes indításokat fog ébreszteni azokban, kik olvasni fogják. S ez lesz a könyvnek valódi, el nem évülő érdeme.

Gyulai Agost.

Nemesné Müller Márta: A Családi Iskola életkeretei, nevelő és oktató munkája. 37 képpel és számos ábrával. Budapest (1936). Studium rt. 447 lap.

Nem csekélyek voltak azok a szellemi küzdelmek, melyek között az „új nevelés“ eszméje és iránya megerősödött és tekintélyre tett szert külföldön. Ma azonban már az iskolák, intézmények egész sora szolgálja e mozgalmat Angliában, Németországban, Svájcban, Belgiumban és természetesen Amerika északi és déli államaiban is. Nálunk bizony, valljuk meg, még most sem népszerű az ügy, a magyar „új iskolák“, legalább szám szerint, nem mutatnak föl haladást, pedig a meglévők közül egyik, Nemesné Müller Márta Családi Iskolája már jubiláris alkalomhoz, fennállása első negyedszázadának befejezéséhez érkezett el.

Más, kedvezőbb körülmények között is érdekes feladat a közvetlenül érdekelték, az alapítók és vezetők részéről új gondolatokat, új irányokat megvalósító intézmények lényegét és működését ilyen fordulópontok alkalmával vizsgálat tárgyává tenni, megvilágítani, hogy elveik a gyakorlatban beválnak-e. Még inkább érdemes ezt az önelemzést végrehajtani oly intézmény fejkének és szellemi vezérének, mely becsületes, eredményes munkája ellenére sem tudta az ügyet, melynek szolgálatában áll, mindaddig valóban népszerűvé tenni.

Ez a szinte becsületbeli kötelességgé vált megfontolás vezette könyvünk szerzőjét, Nemesné Müller Mártát, a Családi Iskola alapítóját és ma is igazgatóját, hogy negyedszázaddal ezelőtt megindult kezdeményét teljes részletességgel könyvben ismertesse, föltárja a tudományos alapot, a pedagógiai eszméket, melyekre alkotását, intézetét fölépítette, összefoglalóan kifejtse az „új nevelés“ alapelveit, melyeket egyébként az általa szerkesztett és tíz év óta fennálló jeles szakfolyóiratával, *A Jövő Utjain* című pedagógiai tárgyú lapjával is szolgál.

Megtudjuk Nemesné Müller Márta könyvéből, hogy művének s általában az „új nevelés“ szellemében való egész tevékenységének hosszú fejlődéstörténete van. Mint szorgalmas tanuló annakidején, gyermek- és ifjúkorában a régi iskola módján sokat tanult. Adat adatra, közömbös tudásréteg közömbös tudásrétegre halmozódott föl benne. Kezdetben úgy gondolta, hogy ennek így kell lennie. Nem ütközött még azon, hogy a tudásanyag reá nézve mennyire semmitmondó volt. Mikor azonban az evolúció tanával megismerkedett, csodálatos megvilágosodás ment végbe lelkében. A tudatelemek rendeződtek, szerveződtek, értelmet és értéket nyertek. Két egymást kiegészítő gondolat for-

rott és fejlődött ki benne: Nem lehetne-e mindjárt úgy tanítani, hogy a tanulási anyagot az érdeklődés ereje tartsa össze s hogy a tanulás maga örömök forrásává legyen? És nem lehetne-e, nem kellene-e a tananyagot úgy közölni, hogy a végső világgéppé rendeződést előkészítsük, megkönnyítsük? Így fölvetődvén szerzőnkben a gyermeki érdeklődés problémája, hozzáfogott kutatásaihoz s 11 évi adatgyűjtés és megfigyelés eredményeként megírta 1920-ban *A lelki fejlődés útja* című munkáját. Tanulmányainak eredménye nyilvánvalóvá tette előtte, hogy a gyermek maga ismeri legjobban azt az utat, melyet követnie kell, csak kellő környezetbe kell kerülnie, hogy egyénisége a legtökéletesebben kifejlődjék.

Ez a gondolat és meggyőződés határozta meg szerzőnknek későbbi iskoláját. Tisztában volt azzal, hogy az iskolai életnek lehetőségekben gazdag munkahellyé kell válnia, ahol a gyermek egyéniségének megfelelően találja meg önnevelő munkakörét. Eszméinek gyakorlati megvalósítására először Brüsszelben került a sor, 1912-ben, ahol — családi körülményei miatt állandóan ott tartózkodván — elemi iskolát nyitott. Kétévi tartós kísérletét a világháború szakította meg. 1914-ben hazakerülvén, a megkezdett, apostolinak érzett munkát az „új nevelés“ érdekében itthon folytatta a Családi Iskola megalapításával. Ettől kezdve, a Belgiumban élvezett teljes tanítási szabadsággal szemben, itthon azzal a kérdéssel kellett állandóan küszködnie: „Hogy lehet az új nevelés eljárását a mi erősen központosított, akkor még (és most újra!) szinte óráról-órára megkötött tanmenetünk mellett folytatni? Ugyanúgy, mint Belgiumban, semmiesetre sem. De lehet-e egyáltalán?“

Erre a kérdésre válaszol most könyvével szerzőnk, mikor 23 év alatt szépen kifejlődött, sikereket elért alkotásának, a Családi Iskolának életkereteit, nevelő és oktató munkáját mutatja be.

Nemesné Müller Mártának a *Családi Iskoláról* szóló könyve leginkább Decroly Ovid, a nemrégiben elhunyt kiváló belga pedagógus *Eletiskolájának* leírásával volna egybevethető. Az eltérés, mely a kettő között fönnáll, éppen a magyar tanterv kötöttségének következménye. A Családi Iskola vezetőjének úgy kellett megszerveznie iskoláját, hogy a reform, az új nevelés bevezetése — bizonyos megalkuvás révén — amennyire lehet, ne kerüljön szöges ellentétbe a régi iskolai léttel és mégis meg tudjon felelni a gyermeklélek jelenének és a jövő előkészítésének. Könyvében meg kellett mutatnia, hogy a régebbi állapot nem akadály a elemi iskolai oktatás szellemi alakításának; igazolnia kellett, hogy a Családi Iskola rendszere e kísérleti iskola keretein túl is életképes és megvalósítható bizonyos mértékig és bizonyos föltételek mellett. E föltételek közt legfontosabb az osztályok létszámbeli túlszűfoaltságának megszüntetése, amire minden új nevelési törekvéstől függetlenül is törekedni kell.

Könyvének egyik bevezető fejezete az „új nevelés“ alapeszméit fejtegeti, az új iskolák közös alapvonásait, a fegyelem szerepének korlátozását, az önkormányzati törekvéseket, az érdeklődés pszichológiáját, a játék és munka szerepét, általában pedig az új nevelés filozófiai alapját és eszmei célkitűzését, majd a kísérleti iskolák főtípusait ismerteti; azokat, melyekben

a tananyag és a tanmenet nincsen előre megszabva, azokat, melyek adott keretekben, korhoz szabott eljárásokkal dolgoznak, s végül azokat, melyek az adott tanmenet és a szabad tárgyválasztás szintézisét alkotják. Ez utóbbiak közül való a Családi Iskola is.

Voltaképeni tartalmát Nemesné Müller Márta könyvének egy nagy és részletes gyakorlati didaktikának tömbjei alkotják. Az első ilyen tömb az el-sajátítandó ismeretek keréteit nyújtja: a tanmenetet és az egyes osztályok tananyagát, mely mindig valamely életformába vagy keretbe van foglalva, például a II. osztályé: a család életétől a faluközösségig, a falu és a város párhuzama; vagy a IV. osztályé: Magyarország multja és jelene, mint a szer-zendő ismeretek összefüggő alapváza. Azután kifejti, hogy mily részük van a tanulóknak a tanmenet felépítésében és mik az egybefüggő tanulás formális előnyei, miképen épülnek föl az egyes tanítási egységek, és a „főtárgy“ tan-anyagát hogy kell kiegészíteni. A gondolatmenet második nagy tömbje az ismeretszerzés vezérelvét: a megindítás jelentőségét, az öntevékenység elvét, a tanultak rögzítését, a tudás ellenőrzését, az egyéni eltéréseket s a tudás ki-vetítését taglalja. Az ismeretszerzés vezérelveinek alkalmazásában a munka megszervezése és a főtárgy kialakítása foglalkoztatja szerzőnket. Ebből a két fejezetből ismerjük meg a Családi Iskola oktató munkájának, az aktív taní-tásnak lényegét és minden segédeszközét.

A gondolatokban, kezdeményezésekben gazdag könyvnek III. része a „szak-oktatás“ körében nyújt utasításokat. Szakoktatásnak nevezi — a szó általá-nosan elfogadott értelmétől és használatától eltérve — az elemi iskolai tár-gyak (írás, olvasás, fogalmazás, nyelvi gyakorlatok, számolás, mérés, művészi és ügyességfejlesztő tárgyak) tanítását.

Mindenekfölött érdekes és új, egyben legsajátosabb szakasza szerzőnk fej-tegetéseinek a IV. rész, mely az *Emberré nevelés* címet viseli. Szerzőnket meg-ragadja a feladat nagysága és felelőssége, s ez megihletti, megszépíti a könyv e részének előadását és stílusát is. Nem kétséges, hogy a népiskola legfőbb fel-adata az, hogy erkölcsi alapot nyújtson. A népiskola az az intézmény, melyen a nemzet minden tagja keresztülmegy, az az alakító erő, melynek hatását min-den egyén érzi és befogadja, tehát az a nevelő erő, melyre föltétlenül számítha-tunk. Más, hasonló általános nevelési tényező nincs is. A család nevelő hatása mindinkább szétesőben van, a társadalomé pedig szinte ijesztő. Se az egyik, se a másik nem tud szilárd erkölcsi alapot adni a mindinkább súlyosodó tár-sadalmi viszonyok közepett. A népiskola feladata pedig éppen ezért nőttön nő, s szinte fölmerül az az aggodalom, hogy tudja-e ezt a rendkívüli feladatot vállalni.

Szerzőnk megkísérli e feladat megoldására irányuló tevékenységnek vázo-lását. Kifejti az etikus cselekvéssorozatokra épített morál jelentőségét a kis iskolában, az eszközöket, melyekkel az erkölcsi tényeknek nyomatékot adha-tunk, ismerteti a cselekvés érzelmi rúgóit és a lélekközösséget az iskolában. Magával az emberré nevelés gyakorlatával két fejezetben foglalkozik. Egyik az egyént mutatja be a közösségben a közösségért folytatott munka keretében,

melynek színhelye az iskolában alakított „Szeretet-Egyesület“. Másik fejezetének tárgya az „egyéniiség kibontakozása“. Ebben az alkotó gyermeket jellemzi, s azt a hatást, melyet hangulat és alkalom gyakorol reá. Az egyéniiség kibontakoztatásának eszközeit a reggeli megnyitóban, a „mi naplónk“-nak nevezett osztálynaplóban, az iskolai ünnepekben és ünnepélyekben és az iskolai színjátás szerepében jelöli meg. Ezeknek vizsgálatában törekszik arra a kérdésre felelni, hogy lehet-e és kell-e az alkotó erőt ápolni, s megállapítja, hogy a teremtő ösztönnek megértő környezetre van szüksége. Szerzőnk gondolatgazdagsága különösen megkapó ebben a fejezetben.

Befejezésül könyvünk a Családi Iskola munkatervének és a tömegiskolának viszonyát elemzi. Arra az eredményre jut, hogy a Családi Iskola rendszere bizonyos szempontból könnyebben vihető keresztül a proletáris iskolákban, mint a polgári osztály gyermekeinél. Vizsgálja a Családi Iskola munkáját az állami tanterv tükrében s azt, hogy átvihetők-e eljárásai a tömegiskolába. Lehet-e az órarendhez ragaszkodva hasonló szellemben dolgozni? Úgy látja, hogy az eszményi tömegnevelés megoldásának kulcsa az igazgatónak mint „az igazi új nevelő“-nek kezébe van letéve. Ideáltípusként lebeg előtte az „új igazgató“, aki benne él az iskola életközösségében, hospitál, mintatanításokat mutat be, állandó munkát vállal, mindenütt ott van, ahol segíteni kell, példát ad egész tevékenységével, fáradságot nem ismer. Vagyis ő a lelke az iskolának, ő szabja meg egyéni színezetét, mely nélkül az iskola élete is hiányos és hatástalan volna.

Igy összefoglalva, az „új nevelés“ a Családi Iskola gyakorlati munkája során eszményi szintet kap a tanításnak szürke vagy legalább is könnyen fakuló világában s vonzóvá teszi a magyar kísérlet képét. A pedagógia barátai e könyv elolvasása nyomán bizonyára érdeklődéssel és rokonszenvvel fogják kísérni a lelkes szerzőnek önzetlen és nemes törekvéseit.

Gyulai Agost.

Masszi Ferenc: Bevezetés a középiskolai nevelésbe. Pécs, 1936. 178 l.

Masszi Ferenc könyve öröndetes bizonyítéka annak a növekedő érdeklődésnek, amellyel a középiskolai tanárság újabban a nevelés elvi alapvetése felé fordul. Középiskolai tanáraink mint jelöltek az egyetemen nem a legkönnyebb helyzetben vannak neveléstudományi és bölcséleti tanulmányaik tekintetében. Az aránylag legkevésbé elfoglalt első esztendő e célra még kevéssé gyümölcsöztethető, a második évet az alapvizsgára készülést tölti be, a harmadikat és negyediket pedig a szakdolgozatok megírása s a szaktárgyak anyagával való behatottabb foglalkozás. Tanárjelöltjeinknek tehát négyéves egyetemi pályájuk keretében vajmi kevés érzésük van a szakjaikon kívül eső tanulmányok végzésére. Amikor aztán túlvannak vizsgáikon s erejüket a neveléstan ismeretek elsajátítására fordíthatnák, nem hallgatói már az egyetemnek, s nincs módjukban többé a kellő képzettség megszerzése. Ez az oka, hogy tanáraink jókora rétege nem részesül igazi pedagógiai iskolázásban, s így kellő szeretet és megbecsülés sem fejlődhetik ki bennük e tanulmányok iránt. E vizsgázás helyzetén csakis egy ötödik, teljesen a neveléstudomány, lélektan és bölcsélet tanulmányozásának szentelt egyetemi esztendő beiktatásával lehetne